

Hållbarhet börjar med design

Våra resurser är inte oändliga och det vi producerar och konsumerar har en betydande inverkan på vår miljö. Här har design en stor och viktig roll att fylla.

Av Anna Velander Gisslén och Renee Wever

ATT SKAPA PRODUKTER OCH TJÄNSTER som inte påverkar miljö och klimat negativt är grunden i ekodesign. Här finns flera dimensioner att tänka på: att skapa förutsättningar för minimalt avfall, att ta hänsyn till den sociala aspekten, att vara tillgänglig för alla och att efterleva mänskliga rättigheter. De beslut som en designer tar avgör i stor utsträckning vilken miljöpåverkan som produkter och tjänster kommer att ha. Därför är det viktigt att väga in detta tidigt, redan i planeringsstadiet, för att skapa design som är hållbar och cirkulär.

Många efterfrågar kunskap och verktyg för att kunna arbeta med ekodesign. Det finns flera koncept tillgängliga, exempelvis Cradle to Cradle och Cirkulär produktdesign, vilka innehåller tankesätt och metoder för ett mer hållbart förhållningssätt. Förutsättningarna för att använda koncepten varierar. Vad som förenar frågeställningarna om ekodesign är att det kräver större expertis inom områden som inte alltid omfattas av traditionella designutbildningar, både inom teknik och materialvetenskap.

Hållbarhet och företagsamhet

Bland det som företagare funderar mest på när det gäller omställning till hållbarhet är hur ekodesign kan kombineras med lönsamhet, enligt en undersökning som SVID genomförde under våren. Företagare vill gärna ta del av exempel

från andra aktörer i närliggande verksamheter för att se hur de kan arbeta på ett sätt som är både hållbart och lyckat ur ett ekonomiskt perspektiv.

På det ekonomiska planet handlar det inte bara om att säkerställa de egna produkternas lönsamhet, utan också om frågor som bankernas inställning till nya affärsmodeller. Det visade sig exempelvis i ett projekt i Nederländerna som handlade om utveckling av gatubelysning för cykelbanor. Cirkulära, långsiktiga konstruktioner och affärsmodeller visade sig vara svåra att genomföra när banker inte vill arbeta med långa tidsramar. Här behövs föregångare och goda exempel. Bland annat har vi kunnat se metoder utvecklas till att även bli ett nätverk för erfarenhetsutbyte, som exempelvis Cradle to Cradle.

Designa för nya kundbeteenden

Komplexiteten i ekodesign ligger också i att förstå och forma beteenden. Designval påverkar, och påverkas av, konsumentbeteenden. Låt oss ta mobiltelefonen som exempel. Idag innehåller mobiltelefoner en liten mängd guld. Ur ett hållbarhetsperspektiv kan det vara ett bra val att öka mängden guld i telefonerna för att återvinningen ska bli mer ekonomiskt hållbar. Problemet är att de flesta telefoner i dagsläget inte återlämnas – så en ökad guldmängd skulle inte nödvändigtvis få en positiv effekt, utan tvärtom bli negativ. Där ligger ett di-

Foto: Istockphoto

Bara i Sverige skrotas dagligen datorer som skulle överstiga världens högsta byggnad, Burj Khalifa, om de ställdes på varandra.

lemma: ska man börja med ny design, ny återvinningsteknik eller nya lösningar för insamling av uttjänta produkter?

Det behövs samarbete kring produkter, tjänster och kommunikation för att de bästa lösningarna ska kunna uppnås, och för att samtidigt lyckas informera konsumenterna om hur de bör gå till väga i sina val.

Verktyg och metoder kräver data

Precis som i fallet med telefoner ovan är det inte alltid uppenbart vad som är rätt beslut. Verktyg, kunskap om dessa, och data hjälper. För att ta rätt designbeslut kring exempelvis materialval kan man använda Life Cycle Assessment (LCA)-verktyg. Ibland kan det visa sig att mer – inte mindre material – är att föredra, om det leder till ett förändrat beteende.

Låt oss ta matsvinn som ett exempel. Om man lägger till mer förpackningsmaterial för att förlänga matens livslängd, göra produkten återförslutningsbar och minska portionsstorleken kan det ha positiv påverkan på mängden matsvinn. Vid Karlstads universitet gjordes nyligen beräkningar som visade att det extramaterial som krävdes för att förpacka två halva

limpor bröd istället för en hel motsvarande en tiondels skiva bröd. Men för att kunna svara på om det var det mest hållbara alternativet behövde det ställas i relation till hur mycket mindre bröd som blev matsvinn tack vare de mindre förpackningarna – och dessa data fanns inte tillgängliga. Det pekar på behovet av ökad kunskap om konsumtionsmönster, bättre datainsamling och informationsutbyte mellan olika parter.

Inrego – återanvändning som företagsidé

Företaget Inrego är ett lyckat exempel på en företagsidé där hållbarhet, beteendeförändring och lönsamhet förenats. De samlar in använd IT-utrustning, som mobiltelefoner, gör i ordning dem och säljer dem igen. Om produkten inte kan lagas eller inte uppfyller kraven för att säljas skickas den till en "räddningsstation" där materialet kan sorteras och matcha andra komponenter för att sättas samman till nya produkter.

– Det finns enorma potentialer i samhället. Det går att återanvända mycket, mycket mer än vad vi gör idag. Vi har alltid kunnat sälja mer än vad vi har kunnat få in. Därför har det alltid varit fokus på att få in produkter till vår verksamhet,

säger Erik Pettersson, hållbarhetschef på Inrego.

Inrego har gått med vinst sedan starten 1995 trots svårigheten att få in fler av de produkter som kan återanvändas. Tjänster designade för att förenkla och uppmana till större återanvändning är välbehövliga och hjälper till att skapa hållbara beteenden. De företag som erbjuder lösningar för att förstärka förändringen kommer att göra gott både för miljön och för den egna affären.

”EcoDesign Circle” och ”Circular Design” stödjer företag och universitet

Med exempel som återbruk, återvinning och konsumentförändringar finns ett stort behov av nya designlösningar. Vi arbetar i två europeiska projekt som syftar till att utveckla och sprida kunskap om ekodesign till företag, designer och universitetsstudenter.

”EcoDesign Circle” är ett samarbete mellan olika designorganisationer och universitet i länderna kring Östersjön och vänder sig särskilt till små och medelstora företag. Projektet ska bidra till att skapa jobb för framtidens marknader genom att öka resurser och kapacitet för miljöaspekter i design. Utvecklingen av nya ekodesignprodukter ska underlättas i steget mot en cirkulär ekonomi och arbetet riktas mot både företagare och utbildningar. En ny plattform ska lanseras i form av en hållbarhetsguide med verktyg, metoder, nätverk och läranderesurser för elever och andra att använda i sin utbildning. För att sprida kunskap om den innovationspotential som finns hos ekodesign satsas det också på samarbeten och olika kommunikativa aktiviteter för att öka medvetenheten och transparensen kring en välbehövlig beteendeförändring.

”Circular Design: Learning for Innovative Design for Sustainability” (L4IDS) är ett projekt som ska bidra till att öka utbud och efterfrågan av ekodesignade produkter och tjänster på marknaden. Projektet drivs primärt av olika universitet i Europa. Utveckling av utbildningsmaterial och hållbarhetsstrategier för innovativ design ska öka de hållbara konsumtionsvalen och ge nya affärsmöjligheter för både högskolor och industrier i Europa. Universitet, designcenter och företag kommer att samarbeta i projektet för att öka den hållbara designen och identifiera möjligheter för hållbara produkter, tjänster och affärsmöjligheter.

Samarbetsprocesser av detta slag kommer att skynda på det stora behovet av hållbara lösningar inom design. Bland annat behövs det strategier och utbildning av studenter, fakultet och företag inom design, samtidigt som vi ser hur allt fler innovativa lösningar i digitaliseringens spår bidrar till utvecklingen. Oron för att hållbarhetsaspekter inte ska vara lönsamma motas undan när de regioner som satsar på förnybara och miljöfrämjande lösningar har visat sig vara ekonomiskt framgångsrika. Ny forskning, mer kunskap och fler innovationer leder till hållbara affärsmodeller och en friskare värld. Utvecklingen är hoppfull! ■

FAKTA Begrepp

Ekodesign

Samlingsbegrepp där produkter och tjänster tack vare designlösningar skapas utan att påverka miljö och klimat negativt. Syftet med ekodesign är att skapa förutsättningar för minimalt eller inget avfall när en produkt konsumeras och att leda arbetet mot en cirkulär process istället för att ta av våra resurser.

Cradle to Cradle

Principen om Cradle to Cradle (Vagga till vagga) handlar om att vår samhälls- och produktutveckling har mycket att vinna på att likna ekologiska system där energi och material ”brukas” effektivt och cykliskt istället för att ”förbrukas” och generera avfall. Konceptet är en av vägarna till cirkulär ekonomi.

Cirkulär produktdesign

Att designa produkter som ger minsta möjliga påverkan vid produktion och konsumtion. Det som blir kvar när produkten är använd kan gå tillbaka till producenten, användas av konsumenten igen eller återföras till naturen på ett sätt som inte har negativ inverkan på miljön.

Projekt

Circular Design: Learning for Innovative Design for Sustainability (L4IDS)

Syftet är att främja hållbar konsumtion och produktion av produkter och tjänster i Europa.

L4IDS involverar 13 samarbetspartner, europeiska universitet, designcenter och företag i Katalonien (Spanien), Irland, Nederländerna och Sverige. De svenska parterna är Linköpings universitet, Habermann Design & Development och SVID.

Finansierat av Erasmus+, EU:s program för utbildning, ungdom och sport inom området socialt företagande och pedagogisk innovation.

EcoDesign Circle

Ett treårigt projekt med syftet att öka kunskapen om ekodesign hos Östersjöregionens små och medelstora företag, designer och designorganisationer. Arbetet utförs av SVID i samarbete med Green Leap på KTH tillsammans med designorganisationer och universitet från Tyskland, Estland, Litauen, Polen och Finland.

Finansierat av Interreg Baltic Sea Region och European Regional Development Fund.